
ЮБІЛЕЇ

Галина Макарівна Гнатюк

Юлія Вознюк

Галактика Слова (до 90-річчя від дня народження доктора філологічних наук Галини Макарівни Гнатюк)

З-поміж когорти українських мовознавців ХХ століття вирізняється постать доктора філологічних наук Галини Макарівни Гнатюк. Коло її наукових інтересів охоплювало історію української мови, термінологію, лексикологію та лексикографію, граматику. Особливе місце в її науковому доробку посідала лексикографія. Галина Макарівна відома як одна з укладачів і редакторів академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970-1980). Чимало зробила дослідниця й для розвитку української термінологічної лексикографії за десять років (1957-1967) роботи вченим секретарем Словникової комісії при Президії АН УРСР. Словникова комісія підготувала та видала низку російсько-українських

термінологічних словників з фізики, хімії, математики, геології, гірничої справи, металургії, теплотехніки і газотехніки, машинознавства і машинобудування, механіки, ботаніки, ветеринарії та інших галузей науково-го знання та виробництва.

Плідною була робота Г.М. Гнатюк над академічним «Словником синонімів української мови» у двох томах у 1999-2000 роках – першим в історії української лексикографії найповнішим за ступенем опрацювання зведенням української синоніміки. Окрім того, Галина Макарівна редагувала однотомний тлумачний «Словник української мови», брала активну участь у колективних працях Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні та Інституту української мови НАН України, опублікувала понад 60 різножанрових наукових розвідок.

Усе зроблене Галиною Макарівною в галузі лексикології та лексикографії, науково-теоретичних працях стало цінним внеском в українське та слов'янське мовознавство. Саме тому нові покоління українських лінгвістів послуговуються й будуть послуговуватися значущим доробком Г.М. Гнатюк, таким чином віддаючи шану її праці та її світлій особистості.

З нагоди 90-річчя від дня народження Галини Макарівни Гнатюк 7-8 грудня 2017 року в Інституті української мови НАН України відбулася наукова конференція «Теорія і практика української та слов'янської лексикографії: традиції і сьогодення». У конференції взяли участь науковці мовознавчих установ НАН України – Інституту української мови, Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні в Києві та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові, викладачі університетів Києва, Львова, Луцька, Ужгорода, Кривого Рогу, Харкова, Дрогобича.

На відкритті конференції виступив син Галини Макарівни і Дмитра Михайловича Гнатюків – кандидат філологічних наук, доцент **Андрій Дмитрович Гнатюк**, який поділився з присутніми зворушливими спогадами про матір, а також світлинами й документами із сімейного архіву.

На пленарному засіданні учасники наукового зібрання мали змогу послухати **П.Ю. Гриценка**, котрий у доповіді «Словник як парадигма життя: Г.М. Гнатюк» висвітлив залюбленість Галини Макарівни у словники та внесок науковиці в теорію й практику української лексикографії.

Л.О. Симоненко в доповіді «З когорти українських лексикографів» окреслила витоки світогляду Г.М. Гнатюк, звернула увагу на важливі для професійного зростання факти біографії та віхи життя, пов'язані із словникарською діяльністю дослідниці. Вона зауважила, що лексикографія посідала особливе місце в науковому доробку Галини Макарівни, адже робота над словом, за її висловом, була для неї «подарунком долі».

Ж.В. Колоїз, покликаючись на лексикографічний досвід Галини Макарівни в тому числі, виокремила особливості лексикографування прецедентного ономастичного простору поетичної творчості Ліни Костенко, репрезентувала теоретичні передумови створення та принципи побудови словника прецедентних імен на матеріалі поетичного тексту.

З.Г. Козирєва презентувала присутнім принципи укладання словника нового типу – «Українського лексикону кінця XVIII – початку XXI століття», який уклали колектив лексикографів Інституту української мови НАН України. Словник побачив світ 2017 року (див. вище рецензію на нього Л. Гнатюк). Вона зазначила, що цей словник-індекс, як своєрідний путівник по словниках, сповна відбиває сучасну українську лексику і фразеологію і засвідчує шляхи формування українського національного лексикону від часів І. Котляревського до наших днів.

Л.В. Мовчун поділилася досвідом укладання додаткового тому «Словника української мови» в 11-ти томах, особливу увагу зосередила на поданні статей з новим наповненням у порівнянні з аналогічним досвідом слов'янської лексикографії, довела важливість ілюстративного матеріалу, а також зупинилася на труднощах, з якими доводилося зіткнутися лексикографам Інституту української мови НАН України під час роботи над цією лексикографічною працею. Вона також побачила світ 2017 року (див. вище рецензію на цю працю О. Сухомлин (Ольхової)).

В.Ф. Старко виголосив доповідь, підготовлену в співавторстві із програмістом з США **А. Рісіним**. Дослідники звернулися до проблем комп'ютерної лінгвістики й присвятили виступ темі вільнопоширюваних електронних словників, призначених насамперед для машинного використання – забезпечення повнотекстового пошуку в пошукових системах, побудови комп'ютерних моделей мови, розпізнавання й генерування текстів українською мовою та інших завдань. Моделлю такого словника є «Великий електронний словник української мови (ВЕСУМ)»,

створений доповідачами і удоступнений на сайті «Російсько-українські словники» за адресою r2u.org.ua.

Цікавою та різноманітною була тематика секційних засідань. Секцію «Теорія та практика сучасної лексикографії» очолювала **Н.Ф. Клименко**. Під час роботи секції виступили **Н.О. Данилюк** («Народнопоетична лексика у словниках української мови»), **С.С. Єрмоленко** («Про доволанауковий металексикографічний дискурс»), **І.А. Ярошевич** («Основні підходи до вивчення дієприкметника у граматичній структурі української мови»), **О.А. Остроушко** («Структура і семантика сучасних назв кухонної техніки та приладдя»), **І.А. Самойлова** («Дієприкметники – продукти череступеневого словотворення як об'єкт авторської лексикографії»), **М.В. Жуйкова** («Словникові дефініції в контексті антропоцентризму»), **Л.П. Кислюк** («Дієприкметник в українській лексикографічній традиції та мовній практиці»), **В. Б. Задорожний** («Слово: лексикографія vs словник»).

Секцію «Проблеми української історичної лексикографії» очолювала **Л.О. Симоненко**. Під час засідання були заслухані доповіді **Н.Ф. Венжинович** («Лепта библейской мудрости» вісімнадцятьма мовами як вагомий результат міжнародної співпраці»), **Г.М. Дидик-Меуш**. («Природа ад'єктивно-субстантивних словосполучень в українській мові XVI-XVIII ст. і їх відображення у комбінаторному словнику»), **А.В. Гончаренко** («Церковнослов'янізм як об'єкт східнослов'янської історичної лексикографії»).

Головою секції «Засади та методологія укладання словників різних типів» була **М.В. Жуйкова**. У цій секції свої наукові результати презентували **А.М. Нелюба** («Антиюрідичний словник як спроба інвентаризації та кодифікації правничої термінології»), **В.І. Критська** («Словотвірний потенціал лінгвістичних термінів у тексті»), **О.М. Тищенко** («Джерельна база словникових матеріалів О.Я. Кониського (за рукописними додатками до праці «Опытъ русска-украинскаго словаря» М. Левченка»), **Л.М. Колібаба** та **В.М. Фурса** («Прескриптивні та дескриптивні граматичні норми у словниках (на матеріалі «Словника дієслівного керування»)), **Є.А. Карпіловська** («Словотвірна компонента у метамові тлумачних словників»), **Ю.В. Романюк** («Пояснювальний граматичний словник українських дієслів: принципи укладання та перспективи вико-

ристання»), *Ф.Є. Прилипка* («Теоретичні засади і практика укладання словника комунікем»), *Н.В. Сніжко* («Проблеми оновлення реєстру та ілюстративної бази сучасної академічної лексикографії»).

За матеріалами конференції заплановано видати збірник наукових праць під назвою «Галактика Слова» у серії «Не все спливає рікою часу...». У цій назві буде поєднано дві великі наукові любові Галини Макарівни Гнатюк – любов до зоряного неба і рідного українського слова.

Усі теми доповідей були пов'язані із лексикографією, яка завжди перебувала у фокусі наукових зацікавлень Галини Макарівни і якій вона присвятила чи не найпильнішу увагу. А це свідчить про актуальність словникового доробку Г.М. Гнатюк та його цінність для науковців – теперішніх і майбутніх.